

3. Ataniyazov, J., & Sayfullokhon, N. (2022). *Stock Market in Uzbekistan: Current Situation and Development Prospects*. *British Journal of Multidisciplinary and Advanced Studies*, 3(1), 1-10.
4. Karimov, N. (2020). *Prospects for the development of the stock market: the first IPO and SPO analysis conducted by the companies of Uzbekistan*. *Архив научных исследований*, 33(1).
5. <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/7463-2020-yilda-45-817-3-mlrd-so-mlik-moliyaviy-xizmatlar-ko-rsatilgan>
6. Decree No. PQ-4611 of the President of the Republic of Uzbekistan, dated 24.02.2020, "On additional measures to align financial reporting with international standards."
7. Decree No. PF-60 of the President of the Republic of Uzbekistan, dated 28.01.2022, "On the Development Strategy of New Uzbekistan for 2022-2026."
8. Decree No. PQ-291 of the President of the Republic of Uzbekistan, dated 02.09.2023, "On additional measures to develop the capital market", entry into force date 04.09.2023.

TIJORAT BANKLAR FAOLIYATINI BAHOLASH USULLARI

Burxonov Asliddin Asqar o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi
"Bank hisobi, auditi va nazorati" yo'nalishi tinglovchisi*

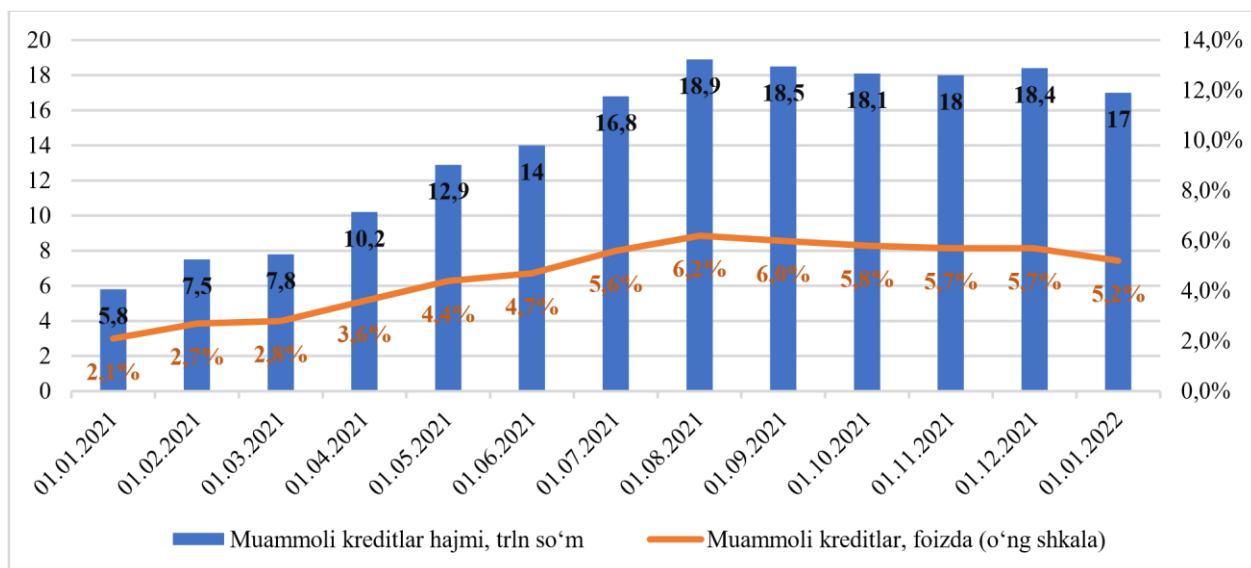
Bugungi kunda bozor iqtisodiyotini, jumladan, tijorat bank sektorini davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasini takomillashtirish zarurligi xolisona ta'kidlanmoqda. Hozirgi tuzum favqulodda sharoitlarda rivojlanib, eskirgan iqtisodiy va ijtimoiy munosabatlarni barbod qildi. Bugungi kunda tijorat bank sektorin faoliyatining har qanday davlat rivojlanishining eng muhim ustuvor yo'nalishlari qatoriga kiritish mumkin. Ushbu sektorning samarali ishlashi butun iqtisodiyotni rivojlantirish vektorini belgilaydi. Jahon iqtisodiyotida ro'y berayotgan o'zgarishlar munosabati bilan tijorat bank segmenti faoliyatida keskin o'zgarishlar ro'y bermoqda.

Mamlakatimizda so'nggi yillarda makroiqtisodiy o'sishning barqaror sur'atlariga erishilishi iqtisodiyot tarmoqlarida faoliyat yurituvchi sub'ektlarning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qoplash maqsadida ularga ajratiladigan kreditlar hajmining oshishini ta'minladi.

So'nggi 5 yil davomida tijorat banklarining jami aktivlari 3,1 barobarga, iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirilgan kredit qo'yilmalari umumiy qiymati esa 3,7 barobarga ko'paydi va bu holat bank tizimining iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdagi rolining tobora oshib borayotganligini ko'rsatmoqda. 2022 yilda iqtisodiyot real sektorini moliyaviy qo'llab-quvvatlash uchun yo'naltirilgan uzoq muddatli kreditlar hajmi 2021 yildagiga nisbatan 27,7 foizga oshib, ularning tijorat banklari jami kredit portfelidagi salmog'i 79,8 foizni tashkil etdi.

Tijorat banklari tomonidan kreditlash amaliyotini oqilona tashkil etilishi bankning barqaror daromad olishini hamda milliy iqtisodiyotning rivojlanishini moliyaviy ta'minlashning asosiy manbai sifatida xizmat qiladi.

Muammoli kreditlar hajmi biroz kamayib 17,1 trln so'm ya'ni 4,7%ni tashkil etadi. Sentabr oyida ularning ko'rsatkichi 17,4 trln so'm edi. Shundan 14,7 trln so'mi davlat ulushi mavjud banklarga, qolgan 2,3 trln so'mi xususiy banklar hissasiga to'g'ri keladi.

1-rasm. Muammoli kreditlarning hajmi va jami kreditlardagi ulushi

Kreditlar tarkibida muddati o'tgan qarzlarning hajmining ortishi bilan bog'liq holda kreditlash hajmini istiqbolda yanada kengayishi bank tizimida moliyaviy nobarqarorlik holatining kuchayishiga olib kelishi mumkin.

Tijorat banklari faoliyatini rivojlantirish borasida ta'sirchan choratadbirlarni amalga oshirish xususan, bank resurslarini daromadi yuqori bo'lgan sohalarga yo'naltirish zaruriyatini ifodalaydi.

Eng ko'p ishlatiladiganlardan biri kontekst tahlilidir. Ushbu usulning algoritmi umumiy aholining 5-10% ni tashkil etadigan bank tashkilotlari orasida namunani tuzishdan iborat. Ushbu tanlov tabaqalanish usuli yordamida tasodifiy tuzilgan bo'lib, unga ko'ra umumiy aholi mulkchilik turiga, xodimlar soniga, ulush kapitali tarkibiga, hududiy mavjudligiga, shuningdek, strategiyaning dominant turiga qarab shartli ravishda guruhlariga bo'lingan.

Ushbu tahlil jamoat mulki bo'lgan ma'lumotlarga asoslangan tanlangan mezonlar bo'yicha amalga oshiriladi. Ushbu usulning nochorligi axborotning mumkin bo'lgan to'liqsizligi, shuningdek, sub'ektning jamoatchilik oldida obro'sini yaxshilash uchun o'zi tomonidan ma'lumotlarni manipulyatsiya qilishi mumkin.

Ushbu usulning muammolaridan biri bu ma'lumotlarning yetishmasligi, chunki tashkilot juda cheklangan miqdordagi ko'rsatkichlar bo'yicha faoliyatni tahlil qilishi mumkin. Shu munosabat bilan, ushbu usulni so'rov usuli yoki manfaatdor tomonlar bilan suhbatlashish bilan to'ldirish lozim.

Yana bir tez-tez qo'llaniladigan usul so'rovdir. Bank faoliyati samaradorligini baholash uchun har xil turdagi so'rovlardan foydalaniladi. Mijozlarning so'rovi mijozlarga e'tibor qaratish bo'yicha muhim kamchiliklarni aniqlashga, mijozlarning ustun turini o'rganishga va to'plangan ma'lumotlarga asoslanib, mijozlar talablarini qondirish mexanizmini takomillashtirishga imkon beradi. Eng ishonchli natijalarga erishish uchun so'ralgan auditoriyani standart foydalanuvchilar va ekstremal foydalanuvchilarga qarab guruhlariga bo'lish

kerak. Mijozlarning fikr-mulohazalari asosida ularning bank ishidan qoniqish darajasini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar tizimi shakllantiriladi.

Keyingi tur - xodimlarning fikrlarini so'rov qilish. Bizning fikrimizcha, bu eng muhimlaridan biridir, chunki professional nuqtai nazardan ular tashkilot faoliyatidagi mavjud kamchiliklarni ko'rsatishi, shuningdek, tashkilot samaradorligini oshirish uchun yangi g'oyalarni taklif qilishlari mumkin.

Ushbu usulning oxirgi varianti tashkilotning yuqori rahbariyatini so'rovidir. Undan asosiy qaror qabul qiluvchilarning korporativ qadriyatlarga munosabati haqida ma'lumot olish uchun foydalanish mumkin. Bu holda natija menejerlar tomonidan banklarning korporativ ijtimoiy mas'uliyatini idrok etishini o'lchaydigan so'rov shkalasi bo'ladi, bu sof shaklda kredit tashkilotining ijtimoiy mas'uliyatli xatti-harakatlari haqida tasavvurga ega emas.

Ushbu usul tashkilotning mehnat salohiyatidan foydalanish bo'yicha kadrlar siyosatini to'g'ri optimallashtirish imkonini beradi. Ushbu usuldan to'g'ri foydalanish bank sektorining eng o'tkir muammolaridan birini hal qiladi. Ayni damda bank sektori faoliyatini tartibga soluvchi davlat haddan tashqari shishib ketgan. Ularning faoliyatini takrorlaydigan ko'plab bo'linmalar va holatlar mavjud. Shuning uchun bu tizimni boshqarish uchun samarali boshqaruv tizimini yaratish zarur.

Nazariy blok doirasidagi uchinchi usul ekspert baholash usulidir. Usul vakolatli mutaxassislar tomonidan muayyan masalalarni oqilona baholashni nazarda tutadi. Bank faoliyati samaradorligini baholash doirasida bu jarayon bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Avvalo, kerakli mutaxassislar tanlovi mavjud. Keyin so'rov o'tkaziladi va qiziqish masalasi bo'yicha ekspert xulosasi olinadi. Uchinchi bosqichda ekspert baholarini tahlil qilish va ularning izchillik darajasini o'rganish amalga oshiriladi. Yakuniy bosqichda natijalar umumlashtiriladi.

Shunday qilib, bank faoliyati samaradorligini baholashda nazariy blok usullaridan foydalanish mijozlarning tashkilot faoliyatidan qoniqishini o'rganishda, shuningdek, tashkilot tuzilmasidagi ijtimoiy samaradorlik darajasini o'rganishda qo'llanilishi kerak degan xulosaga kelishimiz mumkin.

THE ROLE OF INTERNATIONAL FINANCIAL INSTITUTIONS IN FINANCIAL MARKET DEVELOPMENT

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldikhoja ugli
TSUE, Faculty of Business administration
deputy dean, doctor of philosophy in economics

In our country, due to disruptions in the real sector of the economy and the financial market, there are difficulties in using modern instruments of the financial market to attract investment funds to enterprises. Through the penetration of households into the financial market, the issue of increasing their balance in the corporate securities market remains one of the pressing problems